

Vysokoškolská archeologie v pojetí Evžena Neustupného

Profesor Katedry archeologie Západočeské univerzity v Plzni zveřejnil v centrálním archeologickém časopise Archeologické rozhledy svoje názory na vysokoškolskou výuku archeologie (*Vysokoškolská archeologie, Archeologické rozhledy LVII - 2005, 381-389*).

■ Radomír TICHÝ
Univerzita Hradec Králové

Důvodů, proč se k nim vyjadřovat, je mnoho: Jde o ojedinělý případ takového příspěvku (téma je okrajově diskutované, jakoby nové generace archeologů mohly být vzdělávány nadále bez jakýchkoli změn), jde o zápas za osamostatnění archeologie z lůna jiných oborů a dotýká se zjevně tématu „public archaeology“. K němu se také v řadě případů plzeňská Katedra archeologie svými produkty hlásí (např. bc práce Marcela Bezděka „Archeologie pro nearcheology“) a zmiňuje ho i E. Neustupný ve své diskusi.

První a druhá archeologie

Je obecněji známo, že pojetí studia archeologie v Plzni je odlišné od ostatních univerzit. E. Neustupný jej ve své stati hájí a u některých myšlenek je možné se zastavit. Neočekávejme však řešení. Kloním se k názoru, že dobrý archeolog může vzejít z více pojetí vysokoškolské archeologie, a jako nikdo nemůže odsoudit pojetí E. Neustupného, nemůže ani on to svoje považovat za jediné řešení. Doba i její potřeby se však mění a aktualizaci pojetí studia archeologie lze po právu očekávat. Důvodem je i skutečnost, že vysokoškolská archeologie již mimo studií na katedrách ar-

cheologie, antropologie a učitelské historie, zakotvila nově i na katedrách archeologie, které by E. Neustupný nazval jako tzv. *katedry druhé archeologie*, kde jde o využití archeologie pro veřejnost, ne o výchovu lidí oprávněných provádět archeologický výzkum. Tou je i naše Katedra praktické a experimentální archeologie (KEPA) Fakulty humanitních studií Univerzity Hradec Králové.

„Levní“ historici, „drazí“ archeologové

Lze souhlasit s Neustupného názorem, že kredit archeologie v naší společnosti leží jinde než by jej ráda viděla. Důvodem je i raritní charakter studia archeologie, který nezmění jen velké počty přijatých uchazečů, běžné dnes již na téměř všech katedrách archeologie. Je dobře, že alespoň E. Neustupný se snaží tento stav vysvětlit odlišným pojetím plzeňského studia, protože důvody všech dalších vyznívají ryze pragmaticky. Stručně řečeno, vyšší počty studentů přinášejí více peněz. Vina však není na straně archeologie, ale systému. E. Neustupný jej neváhá pojmenovat. Jde o vliv tzv. koeficientů náročnosti studia na rozpočet kateder archeologie. Ty jsou u archeologie nejnižší (= 1) stejně jako u historických věd, které však v porovnání s archeologií nepracují v terénu, nepoužívají nákladné přístroje, speciální učebny a prostory, komplikovaný software a terénní základny. Zajistit výuku je pak finančně obtížné (KEPA např. pečuje o areál Centra experimentální archeologie).

Tím však problémy vysokoškolské archeologie zdaleka nekončí. E. Neustupný oprávněně vznáší nárok na ideálního vysokoškolského učitele archeologie, který se mimo teoretického zaměření věnuje i terénnímu výzkumu, ochra-

■ Vytváření archeologických databází začíná tříděním archeologického materiálu - na snímku pracovnice KEPA Hanka Dohnálková při zpracování velkoplošného archeologického výzkumu z Mohelnici u Zábřeha.

ně archeologických památek a využití archeologie pro širokou veřejnost. I kdyby však splňoval i všechny tyto přednosti (mimo vlastní výuky!), nemůže konkurovat pracovišti, které má vědu jako jedinou činnost.

Řešení těchto těžkostí pak Neustupný vidí v pojetí studia archeologie vhodném pro desítky až stovky studentů. Ti jsou násobkem nízkého koeficientu a zajišťují ekonomické zázemí pro kolektiv učitelů s vyhovující skladbou specialistů. Právě ti pak vyhledávají talenty mezi množstvím studentů.

Každému učiteli je jasné, že takový přístup popírá základní pravidla individuálního přístupu (zde v terénu a při vedení závěrečných prací). To by asi těžko vyvrátil i E. Neustupný. Ten však důvod má. Nejde podle něho o profesní vysokoškolskou přípravu, ale o vysokoškolské studium na základě archeologie. Potřeba specialistů je totiž stejně obtížné odhad-

nutelná a vede k výchově obtížně adaptovatelných odborníků. Základním požadavkem na vzdělance je o všem vědět něco, což by mohla poskytnout střední škola, a o něčem všechno. Opět je možno vznést námitku. Pokud má některá střední škola poskytovat mezi jiným i něco o archeologii, potřebuje učitele, kteří toho jsou schopni. Ty nevychová ani plzeňská neprofesní příprava, protože nebudou mít (byť bohužel formální) pedagogické vzdělání. A tak situace zůstane stejná: Na základní a střední škole bude archeologie zmiňována jen zřídka. Dovolím si nabídnout řešení KEPA, která vzdělává (původně pod jiným názvem) již léta nadstandardním způsobem budoucí učitele dějepisu. To přináší šanci vnést archeologii do škol a zároveň i mezi budoucími učiteli dějepisu vyhledávat zájemce (pokud by slovo talenty bylo příliš silné) o bakalářské studium prezentace (především) archeologie. Takové studium může

být přínosné pro archeologii, vždyť Neustupný sám uvádí, že atraktivitu archeologie tvoří lidé jiní než archeologové (TV produkce, spisovatelé jako Ceram, Heyerdahl).

Vraťme se však k jiné stránce neprofesní přípravy. Pokud potřebu specialistů nedokáže odhadovat společnost, měla by ji odhadovat sama archeologie. Činí to i E. Neustupný ve své vizi archeologie ovládnuté databázovými systémy a přístupnými všem zájemcům. Myšlenka je stoprocentně správná (a není jiné cesty než aby byla naplněna), ale Neustupný sám uvádí, že na realizaci takových databází (tvorba a neustálé předělávání a doplňování) budou potřeba celé skupiny archeologů. Ze zkušeností KEPA mohou potvrdit nutné počty těchto lidí. Bude jim k zvládnutí softwarů stačit neprofesní příprava? A ještě jeden příklad. Uplatnění v tzv. druhé archeologii před-

vidá E. Neustupný většinu svých absolventů. Nemyslím, že je to špatné. Zlepší se tak jistě artefakturní vidění světa, rozpojuje se popularizace archeologie a zvýší poptávka po jejích produktech. Nebude však chybět těmto absolven-

tům něco z profesní přípravy? Tedy alespoň těm, kteří by měli přijít do kontaktu s veřejností? Opět podle zkušeností KEPA si prezentace archeologie žádá i speciální praxi a základy z psychologických, pedagogických a sociologických disciplín.

■ Pro tzv. „druhou archeologii“ je potřeba získat celou řadu dovedností. Ty slouží např. pro prezentaci archeologie - na snímku výroba keramiky v Centru experimentální archeologie Všešary.

Právě získání určitých dovedností (mimo vědomostí, o kterých do té doby student ve škole neslyšel) jistě odpovídá i E. Neustupným formulovaný bakalářský stupeň studia. Nejde o vědce a k samostatnému myšlení a využití pramenů k pochopení minulosti by absolventi bakalářského studia měli být vedeni až v jeho magisterském stupni. Pokud bude opravdu možná prostupnost vysokoškolského studia.

E. Neustupný učinil krok k tomu, aby se archeologie nedostala do vleku historie nebo antropologie. Jistě je však více cest, jak tohoto cíle dosáhnout. Ve své stati hovoří o rozšíření počtu absolventů neprofesně postaveného studia. Jsou však i další ukazatele takové závislosti oboru. Jedním z vážných je naprostá převaha historiků v akreditační komisi, která rozhoduje o osudu archeologie. To ale není problém pro tuto diskusi...

VDÁNO PŘED LETY...

František Běhounek: Tábor v lese

Uvažujeme-li o nových formách prezentace archeologie, je možná dobré zamyslet se nad těmi klasickými a zhodnotit jejich potenciál pro současnost. Je zřejmé, že se dostaneme do pomyslných kleští mezi podbíživostí konzumentovi a bolestivým vstřebáváním informací. Tou bolestí je u dnešní mladší generace bohužel zanedbatelná četba knih. Přitom právě zdokonalení knihy s archeologickou tematikou množstvím grafických příloh, které v nich dříve evidentně chyběly, je jedním ze znaků současnosti a čtenáře by měl naopak přilákat. To však není nic nového.

Za zamyšlení stojí, zda máme současnou mladou generaci ochudit o chápání (byť pro archeologii příznačné artefakturní) reality pouhým čtením textu a burcováním vlastní představitelství čtenáře. Jednou z těchto již pozapomenutých

možností je výše uvedená kniha vydaná před téměř padesáti lety. Ponechávám stranou slova soudruh i myšlenku kolektivu, která celý příběh svojí dobou provází. O to zde nejde. Jde však o mistrovství spisovatele, který dokázal skloubit několik forem a vytvořil tak schéma odlišné i od knih Štorchových. V Běhounkově knize nejde totiž jen o příběh z dávné minulosti, ale i poučení o tom, jak se takový příběh vytváří.

Základem děje knihy jsou čtyři týdny brigády jedné klukovské třídy pod Bílou skálou. V blízkosti tábora je archeologický výzkum vedený vědeckým týmem. Prvním šťastným krokem autora je spojení postavy učitele Bláhy i archeologů. Právě oni jsou schopni vést s hochy konverzaci na citlivé hranici pedagogizujícího a odborného přístupu. Tam, kde se nedostává učitelů odbornosti,

nastupuje archeolog. Tam, kde končí archeologova schopnost klást otázky, nastupuje učitel (a samozřejmě žáci). Tým archeologů Hrubá a Klásek doplňuje i antropolog Kříž. To má svůj obsahový význam, protože kniha zachycuje i spor o rekonstrukci dávného příběhu mezi archeologem a antropologem. To však až po té, co autor vysvětlil řadu pojmů a mnohé z úvodu do archeologie. Dovedně střídá dobrodružství a poučení. Pro mladého čtenáře je správně volená i psychologická konstrukce. Hlavními hrdiny jsou postupně tři hoši - Jenda, Miša, Tonda. Jejich osudy autor sleduje a v závěru si může dovolit vystupňovat výklad i příběh. Děj vhodně doplnily i ilustrace Václava Junka.

Autor využívá i archeologický experiment, třebaže s nedostatkem zkušeností, kdy na straně 93 uvádí, že vrták musí

být vždy tvrdší než předmět. Objevují se i další nepřesnosti jako vrtací přístroj ze střední doby kamenné, zvoncovité poháry následují hned po volutové keramice, nereálná je i koncentrace lokalit z mnoha období pravěku na jednom místě i typů nalezišť jako jeskyně, rašeliniště, pohřby, byť to umožňuje představit archeologii pravěku. O to ale také nejde na prvním místě.

Motivem knihy je školní příběh. Motivem současnosti je škola jako jeden z nákladných článků k vytváření kultury a vědomostí naší společnosti. Proto je tento desítky let starý příběh i důvodem k zamyšlení - je nutné rezignovat na školní výuku archeologie?

Běhounek, Fr. 1960: Tábor v lese. SNDK Praha, 215 s.

Radomír TICHÝ